

**Tööandjate
manifest
2026**
**Aeg anda
endast 110%**

 | TÖÖANDJAD

Tööandjate manifest 2026

Aeg anda
endast
110%

„Õnn läheb ikka visa trügijaga ühes.”

August Gailit

TÖÖANDJAD

VISIION

Tööandjate manifest 2026: aeg anda endast 110%

Eesti majanduse tootlikkus peab jõudma vähemalt 110%-ni Euroopa keskmisest. Selle saavutamisest sõltub Eesti inimeste heaolu.

Tootlikkus ei ole üksnes kuiv majandusmõiste. See kirjeldab ettevõttele, inimestele ja riigile loodavat väärtust ning võimalusi. Sellest omakorda sõltub ettevõtte edu, palga suurus ja maksutulu, millest riik rahastab haridust, tervishoidu, sotsiaalkulusid ja riigikaitset.

Sellise tootlikkuse kasvuni jõudmine ei ole lihtne. Praegu loob Eesti inimene tunnis vähem väärtust kui eurooplane keskmiselt. Mida vähem me loome, seda raskemaks lähevad otsused, kuidas leida raha õpetajate palgaks, ravijärjekordade lühendamiseks või riigikaitseks.

Reaalsus on alati lihtne: raha tuleb ainult sealt, kus luuakse väärtust ehk ettevõtlusest. Ümber saab jagada ainult seda, mis on enne loodud.

Seetõttu on 2026. aasta tööandjate manifesti ettepanekute peamine siht: kasvatada majanduse konkurentsivõimet, sest sellest sünnib majanduskasv ja seeläbi omakorda ühiskonna jõukus. Ainult nii jätkub meil Eestis raha selle jaoks, mis on oluline ja oodatud: head palgad ning kasvav heaolu, tugev ja efektiivne tervishoid, konkurentsivõimeline haridus, valmisolek kriisideks ja kliimamuutustega toimetulekuks ning kaitstud riik.

Tugevat majanduskasvu ei too peenhäälestamine. Avatud ja konkurentsitihedas maailmas tähendab paigalseis tagasiminekut – viimastel aastatel oleme Euroopa Liidu keskmisest oma tootlikkusega hoopis maha jäänud. 110%-ni jõudmiseks peab Eesti majandus kasvama senisest kaks korda kiiremini ja see eeldab julgeid ning praegu ka raskeid otsuseid.

Tööandjate manifest koondab endas Eesti juhtivate ettevõtete, ettevõtjate ja erialaliitude ettepanekuid selle ambitsiooni saavutamiseks – soovitud nii riigile kui ka ettevõtjatele. Edu sünnib vaid koostöös, ühiselt pingutades, ühise eesmärgi nimel.

Kutsume erakondi ja riigikogu liikmeid seadma kahe järgmise valimistsükli tähtsaimaks eesmärgiks majanduse konkurentsivõime ja tootlikkuse kasvatamise ning tegema kõik olulised otsused just sellest sihist lähtudes.

Teist võimalust meil pole, sest ühiskonna rikkus luuakse arenevas, kasvavas ja konkurentsivõimelises ettevõtluses. ■

SISUKORD:

	Visioon	2
I	Tööandjate Keskliidu presidendi pöördumine	5
II	Tõhus riik ja majandusruum soosivad tootlikkuse kasvu	11
III	Haridus ja tarkus tugevdavad konkurentsivõimet	21
IV	Töötajate puudust lahendab paindlikkus ja nutikus	31
V	Terve inimene on terve ühiskonna ja majanduse alus	37
VI	Tulevikukindel majandus tagab Eesti riigi kestmise	47
VII	Innovatsiooni-, ekspordi- ja tehnoloogiaühpe	55
VIII	Üleskutsed tööandjatele	62
IX	Üleskutsed töötajatele	64
X	Loome koos majanduskasvu eeldused	65

Manifesti koostab Eesti Tööandjate Keskliit. Liit ühendab endas otse ja läbi haruliitude rohkem kui 2000 Eesti ettevõtet, mis on omakorda tööandjaks 250 000 töötajale. Liit on apoliitiline mitteriiklik organisatsioon.

TÖÖANDJATE KESKLIIDU PRESIDENDI PÖÖRDUMINE

AIN
HANSCHMIDT

Eesti Tööandjate Keskliidu president
AS Infortar juhatuse esimees

„Eesti majanduspoliitika peab
olema sama julge, radikaalne ning
pragmaatiline nagu 1990-ndatel.
Peenhäälestamine meid edasi ei vii.“

Klaas on pooltäis. Kui veel hiljuti tundus, et majanduslangus ja elukallidus ei kavatsegi taltuda ning peagi püstitatakse majanduses ka kõige valusamad ja süngemad rekordid, siis värske statistika süstib mõõdukalt optimismi.

Majandus kerkis 2026. aasta esimesel poolaastal euroalast kiiremini ja hinnatõus on rahunemas ning investorid on muutunud varasemast kindlamaks ega kipu kergelt oma ärisid müüma ja siit lahkuma. Valitsuse ja ettevõtjate vahel on üle pika aja tekkinud taas dialoog.

Nii on neli aastat tagasi Eesti Tööandjate Keskliidu manifestis sõnastatud ettepanekutest mitu juba teoks saanud või saamas. Näiteks vähendab riik hoogsalt ettevõtlust lämmatavat bürokraatiat, vajalike oskustega

töötajate puudust aitavad leevendada paindlikumad töösuhted ja lihtsam välistöötajate värbamine. Ettevõtlusele olulise konkurentsivõimelise elektrihinna eest on nüüd vastutaja ning riik on kiirendanud planeeringute menetlusi. Need on majanduse arenguks kriitiliselt tähtsad ja kiiduväärt muudatused.

Sama tõsi on see, et riigi kulud kasvavad endiselt majandusest kiiremini. Alternatiivi ei ole, riik peab oma kulud kiiremas korras kontrolli alla võtma ja kuulutama ettevõtluskindluse taastamiseks välja maksurahu – järgmise nelja aasta jooksul mitte ühtegi uut maksu ega maksukoormuse tõusu. Kahaneva majanduse ajal tehtud maksutõusud andsid vastupidise tulemuse, kergitasid hindu ja kahandasid meie ettevõtete konkurentsivõimet.

Vajame pikemat vaadet ja senisest suuremat ambitsiooni: Eesti majanduspoliitika peab olema sama julge, radikaalne ning pragmaatiline nagu 1990-ndatel. Peenhäälestamine meid edasi ei vii ning viimaste aastatega oleme suure osa kätte võidetud edust ja konkurentsieelistest kaotanud.

Riigi pikaajaline strateegia „Eesti 2035” seab eesmärgiks kasvatada tootlikkus 110%-ni EL-i keskmisest. Tööandjatena toetame seda, sest Eesti edasine edu sõltubki tootlikkuse kasvust. Kuid eesmärgi saavutamiseks peame hakkama arenema kaks korda kiiremini ehk seni tehtu ja selle jätkamine üksi sinna ei vii. Tuleb seada selge siht ja hakata selle nimel tööle nii ettevõtluses kui ka riigis ning teha tõhusat koostööd.

Samal ajal tuleb meil parandada oma positsiooni rahvusvahelises investorkogukonnas. Võib kõlada uskumatult, aga investorite jaoks asetseb Eesti endiselt madalaimas ehk piirituru kategoorias. See tähendab, et suur osa maailma investeerimisrahast siia ei jõuagi.

Kuigi riigireiting on hea ehk A+, peab meie siht olema kõrgeim ehk AAA-reiting ja koht arenenud turgude seas. See saadab signaali, et siin on turvaline pikalt tegutseda, muudab laenuraha ettevõtetele ja inimestele soodsamaks ning majanduse arenedes kasvavad ka palgad.

Need tõstatatud teemad pole vaid majandusküsimused, sest **ainult edukas, kasvav ja konkurentsivõimelise majanduskeskkonnaga riik suudab täita põhiseaduse peamist eesmärki – tagada Eesti rahvuse, keele ja kultuuri säilimine.**

85% riigi tuludest moodustavad tarbimis- ja tööjõumaksud. Nende maksude laekumine ühisesse riigieelarvesse sõltub sellest, kui suuri palkasid suudavad maksta siinsed ettevõtted. See omakorda sõltub sellest, kui konkurentsivõimelised on ettevõtted ja majandusruum.

7. märtsil 2027 valivad Eesti inimesed taas parlamenti neid, kelle valikutest ja otsustest sõltub meie edasine edu. Juhte, kellele langeb vastutus sihi seadmise ja julge muutuste juhtimise eest.

Ootame mandaadi saanud poliitikutelt vastuseid järgmistele küsimustele: milline on plaan riigi rahaasjade korda tegemiseks? Kuidas lahendada vananeva ja kahaneva tööealise elanikkonnaga ühiskonnas töötajate puuduse kriis? Kuidas muuta haridus ettevõtluse konkurentsivõimeks? Kuidas rahastada tervishoidu ühiskonnale jõukohaselt ja tervena elatud aastaid kasvatades? Kuidas toetada ettevõtete innovatsioonihüpet? Milliseid tingimusi suudame Eestis pakkuda, et luua konkurentsivõimeline, majanduskasvu toov keskkond?

Tööandjate manifest aitab neile vastata Eesti majanduse tippjuhtide ja -spetsialistide vaadete abil, sõnastades järgnevates peatükkides lisaks Eesti ees seisvatele proovikividele ka hulga lahendusi ja ettepanekuid.

Nende eesmärk on üks – kasvatada parema majanduskeskkonna kaudu Eesti inimeste heaolu.

Ees seisavad tähtsad valikud ning tegutseda tuleb riigimehelikult. Tööandjate Keskliit on selleks valmis – nii sõnades kui ka tegudes.

Ootame uut valitsust ja riigikogu koosseisu, kes mõistavad järgmistel aastatel tehtavate otsuste olulisust ning on valmis võtma vastutuse Eesti majanduse ja rahva heaolu kindlale kasvule viimise eest. Tööandjad on valmis selle nimel koostööks ja ühiseks pingutuseks. ■

TÖÖANDJATE MANIFEST

Manifesti ettepanekud koostasid 2026. aasta kevadel Eesti Tööandjate Keskliidu liikmed ehk suuremad siinsed tööandjad ja olulisemaid majandusvaldkondi esindavad erialaliidud.

Manifesti ettepanekute eesmärk on üks – kasvatada Eesti majanduse konkurentsivõimet, mille kaudu kasvab Eesti inimeste heaolu.

Tööandjate Keskliit esindab otse ja haruliitude kaudu enam kui 2000 Eesti ettevõtet, andes tööd ligi 250 000 inimesele. Liit on apoliitiline mitte-riiklik organisatsioon.

Manifest ilmub traditsiooniliselt enne riigikogu valimisi.

Esimene tööandjate manifest ilmus 2007. aastal. ■

Olulisemad eelmise, 2022. aasta tööandjate manifesti ettepanekud, mis on ära tehtud või ellu viimisel:

BÜROKRAATIA VÄHENDAMINE: riik koostöös ettevõtjatega on vähendamas tarbetut bürokraatiat ja halduskoormust. Tööandjate Keskliit kogus selleks liikmetelt üle 200 ettepaneku.

NÜÜDISAEGSED JA TURU VAJADUSTEST LÄHTUVAD TÖÖSUHTED: loodi võimalus sõlmida paindlikke töölepinguid ning kehtestati erand tööjõupuudusega sektoritele välistöötajate värbamiseks.

JÕUKOHANE ELEKTRIHIND: Elering vastutab nüüd elektri varustuskindluse ja keskkonnasäästlikkuse kõrval ka, et selle hind oleks Lääne-mere-äärsete riikide keskmisega võrreldes konkurentsivõimeline.

ETTEVÕTJATE HALDUSKOORMUSE VÄHENDAMINE: planeerimis- menetluste korda lihtsustatakse – edaspidi nõutakse detailplaneeringut vähemates olukordades ning senised menetlused muutuvad kiiremaks ja paindlikumaks. Samuti automatiseerib ja digiteerib riik ettevõtete ning riigi vahelist andmevahetust. Ühtlasi sai Euroopa Liidu tasemel oluliselt vähendatud koormavat kestlikkuse aruandlust.

TÖÖTURU VAJADUSTELE VASTAV HARIDUS: riik korrastab kutse- koolivõrku ning ühtlasi kutsus koostöös koolide ja ettevõtjatega ellu Inseneriakadeemia inseneride puuduse lahendamiseks. Kõigil haridus- tasemetel on üha enam arvestatud tööturuvajadustega.

INNOVATSIOONI JA TEADUS-ARENDUSTEGEVUSE EDENDAMINE: käivitati rakendusuuringute keskus ning kasvatati rakendusuuringute programmi mahtu ettevõtete lisandväärtuse kasvatamiseks, riik pilo- teeris teadus-arendustöötaja palkamise toetusskeemi. Avaliku ja era- sektori koostöös loodi innovatsioonivõime hindamise tööriist Inno- trepp ning ühine innovatsiooni toetav algatus „Ambitsioon on valik”. ■

VISIOON:

Eesti majandus kasvab Euroopa Liidu keskmisest kiiremini ning ettevõtjaid meelitab ettenähtav, soodne ja investeerima julgustav keskkond. Riigi kulud on kontrolli all ja kasutame maksudena kogutud raha efektiivselt.

AIN HANSCHMIDT

Eesti Tööandjate Keskliidu
majanduskeskkonna ja maksude
töörühma juht

II

MAJANDUSRUUM

Riigi kulud kasvavad jätkusuutmatul kursil

Valitsussektori kulutused ja investeeringud ning majanduskasv 2019–2026

Valitsussektori kulutused kokku

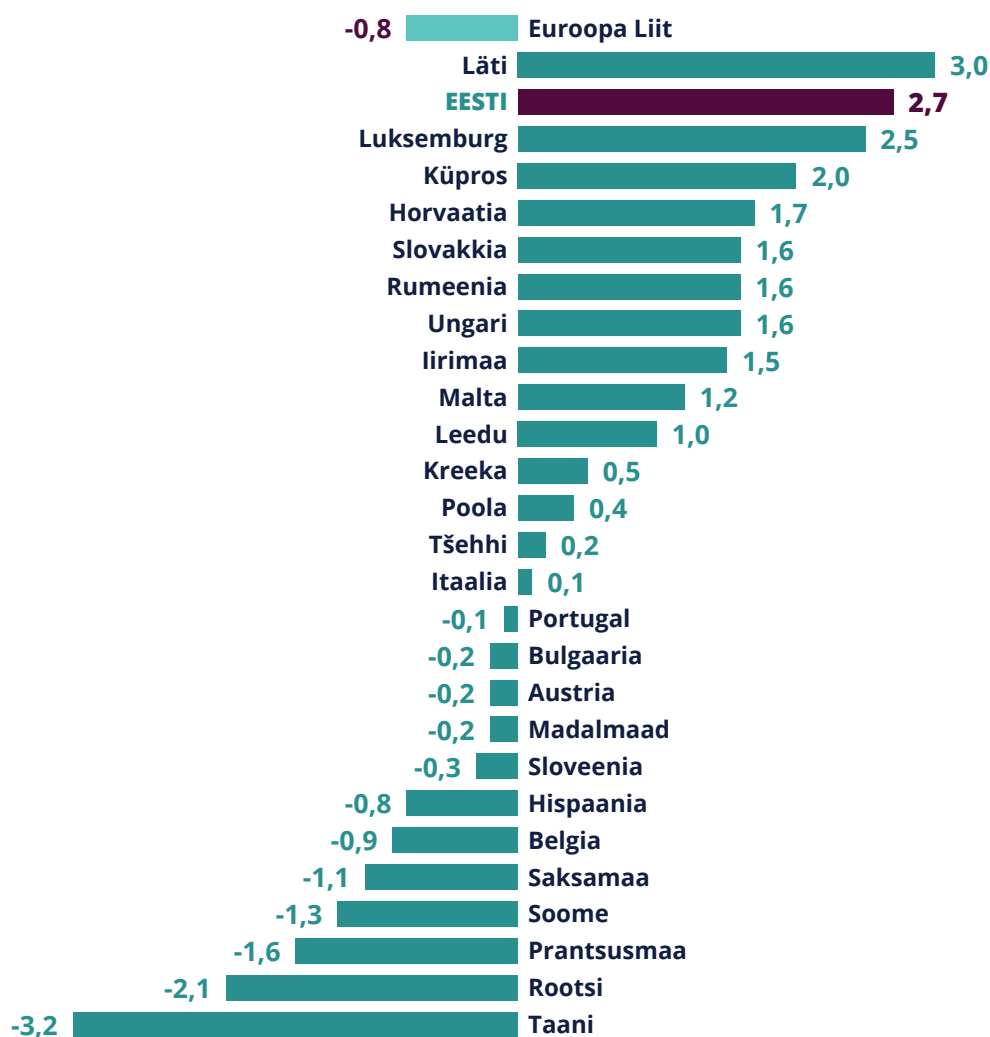
SKP jooksevhindades

Allikas: Rahandusministeerium

Eesti on maksukoormuse kasvuga Euroopa tipus

Maksukoormuse kasv 2021–2025 või viimane teadaolev aasta, protsendipunktides

Allikas: Eurostat

TÕHUS RIIK JA MAJANDUSRUUM SOOSIVAD TOOTLIKKUSE KASVU

Konkurentsivõimelised ettevõtted ja konkurentsivõimeline majandusruum vajavad lisaks sisenditele nagu kapital, energia, töötajad ja toormed ka soodsat keskkonda: ettenähtavat ja ettevõtjasõbralikku regulatsiooni, väikeseid regulatiivseid kulusid (maksud, tasud jm seadusega pandud kohustused) ning kvaliteetseid välisühendusi ja muud taristut. Kui soovime, et Eesti inimeste sissetulekud kasvaksid, peame neid majanduskasvu eeldusi pidevalt parandama.

VISION

Eesti majandus kasvab Euroopa Liidu keskmisest kiiremini ning ettevõtjaid meelitab ettenähtav, soodne ja investeerima julgustav keskkond. Riigi kulud on kontrolli all ja kasutame maksudena kogutud raha efektiivselt.

Majanduspoliitilised otsused kasvatagu Eesti tootlikkust

Riigikogu on vastu võtnud strateegia „Eesti 2035“, mis seab eesmärgiks kasvatada Eesti majanduse tootlikkust 110%-ni Euroopa Liidu keskmisest. See eesmärk on ambitsioonikas ja õige siht. Samas vajab strateegia muutunud olude – näiteks sõdade ebakindlus ja tehisarvu kiire areng – tõttu pidevat nüüdisajastamist.

ETTEPANEK

Majanduspoliitiliste otsuste eesmärk olgu Eesti majanduse tootlikkuse kasvatamine. Jätkata valitsuse juures tegutseva efektiivsuse ja majanduskasvu nõukoja tööga, mis on tegutsemisaja jooksul end tõestanud ja võimaldab muutuvatele majandusoludele kiiresti reageerida ning näitab, et majanduskasvu saavutamine on valitsuse fookuses.

Viia riigirahandus tasakaalu ja seada piirid maksu- ja võlakoormusele

Valitsussektori kulud on seitsme aastaga kasvanud majandusest oluliselt kiiremini – tulemuseks Euroopa kiireim maksu- ja võlakoormuse tõus. Üle 30% SKP-st ulatuva riigi võla puhul hakkavad võimenduma kahjulikud mõjud.

ETTEPANEK

Viia maksutulud ja jooksvad kulud tasakaalu ning seada selged piirid: riigivõlg ei ületa 30% ja maksukoormus 35% SKP-st.

Suurendada Eesti avatust investeeringutele

Poliitikakujundajad on investeeringute suhtes sageli tõrksad, kuigi need on majandusarenguks üliolulised.

ETTEPANEK

Loome strateegiliste investeeringute meelitamiseks selge plaani ja anname potentsiaalsetele investoritele kindluse.

Arendada äriturismi tippkonverentside vastuvõtuks

Äriturism lähendab meid välisinvestoritele. Eesti siht võiks olla näiteks Euroopa rekonstruktsiooni- ja arengupanga EBRD või maailmapanga aastakoosoleku toomine Eestisse.

ETTEPANEK

Otsida avaliku ja erasektori koostöös võimalusi suure (3000–4000 külalist mahutava) konverentsikeskuse rajamiseks. Arendada äriturismi ja parandada lennuühendusi, et tuua Eestisse rohkem potentsiaalseid välisinvestoreid ja -kliente.

Arendada Eesti kapitaliturgu

Ettevõtete ligipääs omakapitalile on piiratud ja kohalik turg väike. Tugev kapitaliturg ja hea riigi krediidiireiting alandavad kogu majanduse jaoks raha hinda.

ETTEPANEK

Leppida kokku poliitiline vedaja kapitalituru arendamisel ja luua strateegia kapitalituru arendamiseks ning omakapitalile ligipääsu parandamiseks. Viia Tallinna börs arenenud turgude hulka ning tõsta Eesti krediidiireitingut vähemalt AA-tasemele (Fitch), pikemas perspektiivis AAA-tasemele. Ei tohi nõrgestada ega lammutada kogumispensionide süsteemi.

RIIGI EFEKTIIVSUSE SUURENDAMINE

Jätkata territoriaalse haldusreformiga

79 omavalitsust on Eestile liiga palju. Kõigis ei jätku inimesi ega raha kvaliteetseks teenuste korraldamiseks ja rahvastik väljaspool suurlinna väheneb kiiresti. Eestile oleks kohane kohalike omavalitsuste moodustamine maakonnakeskuste tasandil ehk 15 maakonnakeskust ja Tallinna-Tartu allüksused, nagu on soovitanud Riigireformi sihtasutus.

ETTEPANEK

Jätkata haldusreformiga, liites näiteks omavalitsused, mille eelarvest üle poole moodustavad hariduskulud, ning töötada välja tegevuskava kohalike teenuste tõhustamiseks.

Reformida avalikud teenused ja vähendada valitsussektori funktsioone

Avaliku sektori töötajate arv on nelja aastaga ca 5% kasvanud, samal ajal kui erasektoris on hõive pigem vähenenud. Väheneva tööealise rahvastikuga Eestis ei ole see jätkusuutlik. Paljusid teenuseid saab digiteerida, kasutada maksimaalselt tehisaruvõimalusi või osta erasektorst – riigile kuulub üle 200 ettevõtte. Riigi osakaal majanduses peab vähenema, mitte kasvama.

ETTEPANEK

Vähendada valitsussektori funktsioone ja riigi osalemist majanduses seal, kus turg toimib, ning tagada, et avaliku sektori hõive osakaal ei kasva. Erastada või viia börsile riigile kuuluvad ettevõtted, mis ei ole strateegilised. See tooks Eestisse kapitali, välisinvesteeringuid ja uut kasvu.

Jätkata halduskoormuse ja bürokraatia vähendamisega

Riigi ja ettevõtete vaheline andmevahetus tuleb muuta automaatseks, muuhulgas tehisaru võimalusi kasutades.

ETTEPANEK

Vähendada regulatsioonide mahtu ning liigseid aruandluskohustusi vähemalt 25% ja automatiseerida ettevõtete ja riigi andmevahetus põhimõttel, et üks kord masinloetavalt esitatud andmeid uuesti ei küsita. Eesti võtab Euroopa regulatsioonid üle minimaalses mahus ega lisa omapoolseid nõudeid.

Kiirendada planeeringuid ja lubade andmist

Aeglased menetlused hoiavad majandusarengut tagasi. 2026. aastal jõustuvad esimesed protsessi lihtsustavad muudatused planeerimisea- duses ja ehitusseadustikus. Nende ellurakendamise kõrval on oluline jätkata veel suuremat mõju omavate seadusmuudatustega.

ETTEPANEK

Kiirendada ja lihtsustada planeeringute ja lubade menetlusi nii riigi kui ka omavalitsuste tasandil, eriti strateegiliste projektide ja fookusvaldkondade (toit, puit, tervis- hoid, digiteenused) puhul.

Muuta riigihanked targemaks ja innovatsiooni toetavaks

Riik teeb igal aastal miljardite eurode väärtuses hankeid ja see on oluline tööriist majanduskeskkonna kujundamisel. Praegu domineerib hinda- misel madalaim hind ja hinnatõusu risk jääb ettevõtte kanda.

ETTEPANEK

Arvestada hangetel innovaatsilisuse ja kestlikkuse kriteeriume ning kogu elukaare maksumust, tagada tehnoloogianeutraalsus ja läbipaistvus.

ENERGEETIKA JA TARISTU

Tagada konkurentsivõimelise hinnaga ja varustuskindel energia

Investeeringud energeetikasse tehakse aastakümneid ette vaadates. Seetõttu vajavad täiendavate tootmis- ja salvestusvõimsuste rajajad riigilt ettenähtavat ning selget turupõhist plaani. Toetame eesmärki hoida elektri lõpphind Läänemere regiooni keskmisest madalam, nagu näeb ette energiamajanduse arengukava (ENMAK 2035), kuid viimase nelja aasta jooksul kiiresti kasvanud regulatiivsed tasud elektri lõpphinnas panevad selle saavutamise kahtluse alla.

ETTEPANEK

Tagada Eesti peamiste eksportturgudega võrreldes keskmisest allapoole jääv elektri lõpphind ja varustuskindlus riigi selge energiaplaaniga, mis annab tootjatele ka investeerimiskindluse.

Viia ellu strateegilised taristuprojektid

Suured projektid õnnestuvad vaid stabiilse rahastusega – pidev edasilükkamine teeb need kallimaks ja viib nendest saadava kasu kaugemale.

ETTEPANEK

Tagada oluliste strateegiliste taristuprojektide elluviimine ja investeeringute võimalikult stabiilne tase, prioritseerides ühendusi muu Euroopaga.

Suunata heitmekaubanduse tulud tagasi tõhususe parandamiseks

Heitmekaubanduse süsteemi (ETS) kaudu maksavad ettevõtted CO₂-heite eest, kuid see raha ei jõua praegu süsteemselt tagasi maksjate konkurentsivõime parandamisse.

ETTEPANEK

Suunata ETS-i tulud tagasi maksjate energia- ja ressursitõhususe parandamiseks.

RAHVUSVAHELINE KOOSTÖÖ

Kasutada EL-i vahendeid püsiva mõjuga investeeringuteks

Raha olemasolu ei ole iseenesest lahendus – EL-i vahendeid on liiga tihti kasutatud jooksvate kulude või püsiva mõjuta projektide katmiseks. Iga investeering peab suurendama tootlikkust või tugevdama majanduse struktuuri.

ETTEPANEK

Seada EL-i vahendite kasutamisel selge eesmärk kasvatada ettevõtete tootlikkust ja konkurentsivõimet.

Kujundada Põhja-Balti partneritega ühisseisukohti EL-i poliitikas

Eesti saab oma häält ja mõju EL-is võimendada koos Põhja-Balti partneritega, kellega moodustame märkimisväärse majandusruumi ja oleme tihedalt lõimitud.

ETTEPANEK

Kujundada Põhja-Balti partneritega piirkondlikke ühisseisukohti EL-i poliitikaprotsessides – sh ühine kapitaliturg, piiriülene taristu ja muud ühised huvid. ■

**Riikide maksupoliitika ei pea olema ühesugune,
aga riigil peab olema plaan oma
rahanduse korrastamiseks.**

Vincenzo Guzzo
IMF-i Eesti delegatsiooni juht

97%

**juhtidest ja ettevõtjatest peab lähiaastate
tähtsaimaks mõjuriks riigi majandus- ja
maksukeskkonna turbulentsi ning muret
valmistab kasvav riigieelarvemiinus.**

Allikas: Tartu Ülikool, Eesti Tööandjate Keskliit

VISIOON:

Eesti haridus on endiselt tipptasemel, selgelt juhitud, tööturu vajadustega seotud ja selle mõju jõuab majandusse ehk majanduse tootlikkus kasvab. Investeerime haridusesse tõhusalt.

VELJO KONNIMOIS

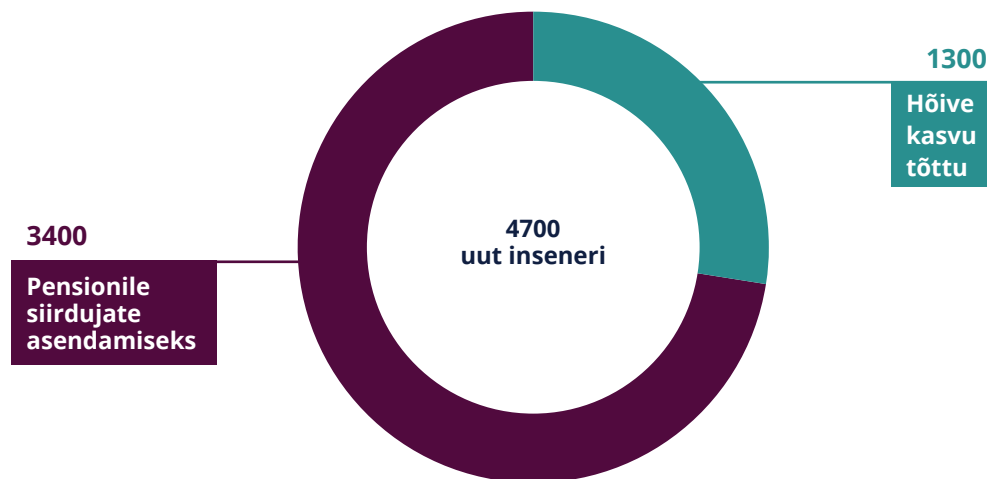
Eesti Tööandjate Keskliidu
hariduse töörühma juht

III

HARIDUS

Aastatel 2026–2030 vajab tööturg
4700 uut inseneri

Allikas: OSKA 2026 andmed

VELJO KONNIMOIS

Eesti Töandjate Keskliidu
hariduse töörühma juht

Eesti Masinatööstuse Liidu nõukogu liige

„Haridus on Eesti majanduse
konkurentsivõime alus.“

HARIDUS JA TARKUS TUGEVDAD KONKURENTSIVÕIMET

Haridus on Eesti majanduse konkurentsivõime alus. Meie õpilased on oma tulemustega maailmas tipus ja oleme siin pakutava haridusega rahul. Samal ajal, kui hariduskulud on alates eelmisest manifestist kasvanud ca 40% ja hariduskulud 6,3% suhtena SKP-sse on ühed suuremad Euroopa Liidus, on meie majanduse tootlikkus hoopis langenud. See ei ole jätkusuutlik. Probleem ei saa seega seisneda liiga väikeses kulude kogumahus, vaid jaotuses.

Näiteks insener-tehniliste talentide ettevalmistus loob suurima võimaluse tõsta lisandväärtust töötaja kohta – ehk tootlikkust – ja seeläbi ühiskonna heaolu. Kuigi tootlikkuse langusel on ka tsüklilisi või väliskeskonnast tulenevaid põhjuseid, peab hariduspoliitika toetama eesmärki tootlikkust keskmise Euroopa riigiga võrreldes kiiremini kasvatada.

VISION

Eesti haridus on endiselt tiptasemel, selgelt juhitud, tööturu vajadustega seotud ja selle mõju jõuab majandusse ehk majanduse tootlikkus kasvab. Investeeringe haridusesse tõhusalt.

ÜLDHARIDUS

Koondada vastutus ja korrastada koolivõrk

Üldhariduse juhtimine ja rahastamine on riigi, omavalitsuste ja kooli-juhtide vahel killustatud nii, et vastutus üldhariduse kvaliteedi eest on hajunud. Õppetöö kvaliteedi eest peaks vastutuse võtma koolipidaja.

ETTEPANEK

Määratleda selgelt õigused, vastutus ja ressursid keskvalitsuse, regionaaltasandi ja koolijuhi vahel.

Vastutuse keskhariduse eest peaks keskvalitsus võtma endale. Sõnastada põhimõtted, millal riik sekkub, kui koolipidaja ei ole õppekvaliteeti taganud. Lisaks luua demograafilisi muutusi arvestava koolivõrgu optimeerimiseks konkreetne tööplan. Koolivõrgu tõhustamisele on erinevad eksperdid, sh OECD, PRAXIS, riigikontroll jt, juba aastaid tähelepanu juhtinud.

Võtta haridusandmed ja digivahendid juhtimise teenistusse

Andmeid kogutakse palju, kuid neid ei kasutata keskselt süsteemseks juhtimiseks; puudub avalik võrreldav pilt õpiväljundite kvaliteedist.

ETTEPANEK

Investeerida ühtsesse haridusandmete taristusse ja digiõppevarasse, luua õppija individuaalse õpitee digilahendus ning avaldada võrreldav statistika õpiväljundite kvaliteedist piirkondade ja koolide lõikes ning arvestada seda haridusjuhtimises.

Siduda rahastus õppe kvaliteedi ja tulemustega

Praegu ei sõltu koolide rahastus õpitulemustest ning sellesse on segatud regionaalpoliitilised eesmärgid. Need komponendid tuleb rahastusmudelil lahutada. Õpitulemuste all ei ole mõeldud ainult aineteadmisi hinnete näol, vaid ka õpioskusi ning arengut.

ETTEPANEK

Rakendada üldhariduses tugevam kvaliteedihindamine ja siduda rahastus rohkem õpitulemustega, eraldades rahastusmudelil hariduse ja regionaalkomponendi.

Tõsta reaalainete ja tehnoloogiaõppe taset

Tehnoloogiamahuka majanduse alus pannakse koolis, kuid kitsa ehk pealiskaudsema matemaatika valimise võimalus gümnaasiumis lubab reaalainetest mööda minna, kitsendab hiljem noore karjäärivalikuid ja huviharidus on ebaühtlaselt kättesaadav.

ETTEPANEK

Kaotada gümnaasiumis kitsa matemaatika õppesuund, tõsta reaalainete õpetuse kvaliteeti ning viia tehnoloogiaõpe ja tehisaruoskused kõikidesse koolidesse.

KUTSEHARIDUS

Siduda kutsehariduse rahastus tulemustega

Kohustusliku kooliea pikendamine on tekitanud koolidele lisaressursi-vajaduse. Seda olulisem on, et raha läheks sinna, kus see annab tulemusi ja vastab tööturu vajadusele. Head tulemused tööturul aitavad kutseharidust noorte hulgas populaarsemaks muuta.

ETTEPANEK

Kehtestada kutsehariduses tulemuspõhine kvaliteedihindamine (nt lõpetajate rakenduvus ja palgatase) ning siduda rahastamine tulemuste ja OSKA andmetega. Reformid peavad olema eesmärgistatud ja kajastuma hariduse rahastuses.

Anda kutseharidusele suurem roll täiskasvanute ümberõppes

Ligi pool tööturul osalejatest vajab olulist täiend- või ümberõpet, kuid seda takistavad muuhulgas korduvõppe piirangud.

ETTEPANEK

Võtta kutsehariduses suurem roll täiskasvanuõppes ja kaotada korduvõppe piirangud valdkondades, kus on tööjõupuudus.

KÕRGHARIDUS

Tõsta kõrghariduse efektiivsust ja suunata seda tööturu järgi

Eesti kõrgharidusmaastik on riigi väiksuse kohta killustunud: õppekavad dubleerivad ja tugiteenuseid hoitakse üleval paralleelselt. Samal ajal tuleb tunnustada, et tõhustamise teel on astutud mitu vajalikku sammu. Näeme siiski, et sellel teel on ruumi minna sügavamale ja kiiremini.

Kuigi kõrgharidusõppes on tööturuvajadusi üha enam arvestatud, ei lähtu õppekohtade maht endiselt piisavalt majanduse vajadustest. Kõrgharidusasutuste tõhustamise vajadusele juhtis tähelepanu juba Gunnar Oki juhitud töörühma raport, mille soovitustest on osa ellu viidud ja osa mitte.

ETTEPANEK

Vähendada õppekavade ja funktsioonide dubleerimist, luua aus konkurents era- ja avalik-õiguslike ülikoolide vahel, luua ülikoolide ühised tugisüsteemid ning suunata õppekohad ja rahastus tööturu vajaduste (nt OSKA andmed) järgi.

Kaasata kõrgharidusse rohkem erakapitali

Kõrgharidust omandatakse maksumaksja raha eest endiselt sageli erialadel, kus tööle ei asuta või kus õppurid on nõus ka ise maksma. See koormab riigieelarvet ajal, kui riigil raha napib. Samal ajal on üha rohkem õppijaid ja tööandjaid, kes on nõus hariduse eest täiendavalt maksma. Riik peaks seda võimaldama.

ETTEPANEK

Kaotada takistused eraraha kaasamisel õpetasude, sihtkapitalide jm kaudu.

Avada kõrgharidus välistudengitele ja -õppejõududele

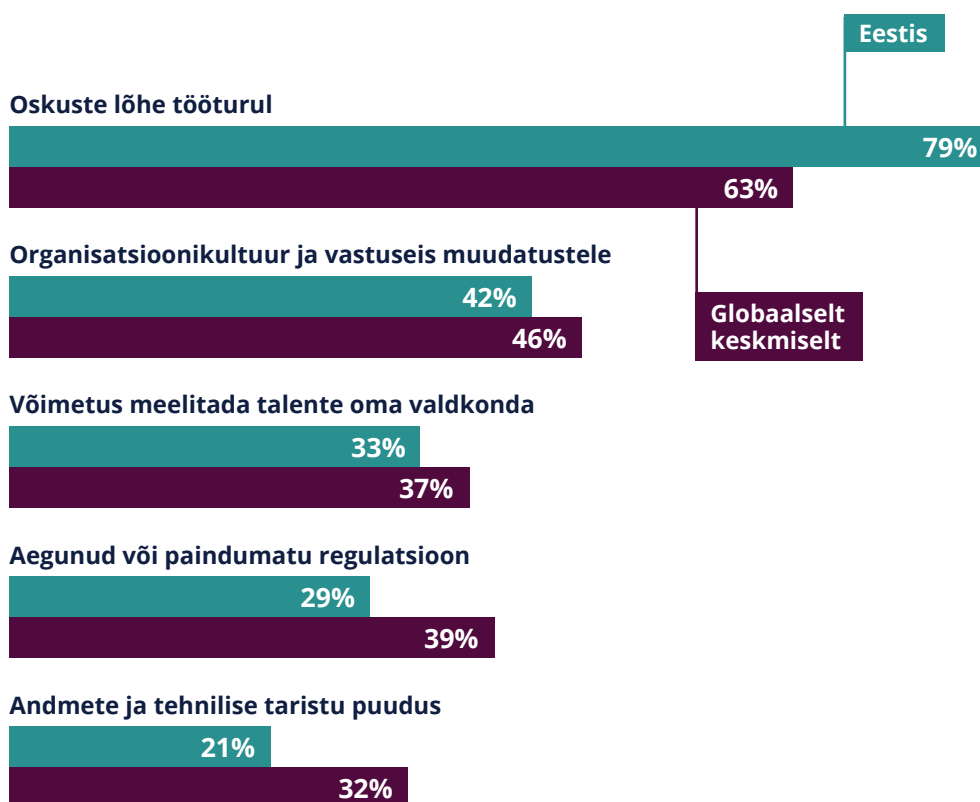
Vaid eestikeelne kõrgharidus ei pruugi olla konkurentsivõimeline. Välistudengid ja -õppejõud toovad rahvusvahelist taset ja toetavad majandusarengut.

ETTEPANEK

Luua Eestile oma talendipoliitika, lihtsustada välistudengite ja -õppejõudude kaasamist ning suurendada ingliskeelsete õppekavade arvu suure tööjõupuudujäägiga valdkondades või erialadel, kus selleks on nõudlust.

Vajalike oskuste puudumine pidurdab Eestis ettevõtete arengut

Majanduse transformatsiooni pidurdavad võtmetegurid

Allikas: maailma majandusfoorum

HARIDUSSÜSTEEM JA TÖÖTURG

Juhtida haridust süsteemselt tööturu vajaduste järgi

Mõnel erialal koolitatakse inimesi üle, teiste lõpetajatest on puudus. See ei ole majandusele jõukohane ega ka aus maksumaksja ja õppurite suhtes.

ETTEPANEK

Võtta kõigil haridustasemetel avalike vahenditega rahastatavate õppekohtade arvu juhtimisel arvesse tööturu vajadusi näiteks OSKA andmete alusel, mõõta haridussüsteemi majanduslikku mõju ja kujundada hariduspoliitikat tulemuspõhiselt. Jätkata IKT ja inseneeria prioriteetset arendamist.

Muuta õppimine töotavale inimesele lihtsamaks

Täiskasvanud õppija vajab töö ja pere kõrvalt oskuste täiendamiseks paindlikke lahendusi.

ETTEPANEK

Suurendada formaalhariduse paindlikkust ning luua kaug-, virtuaal- ja hübriidõppe lahendusi, mis lihtsustavad töötavate inimeste osalemist elukestvas õppes.

Siduda korduv töötuskindlustushüvitis oskuste uuendamisega

Korduv töötuks jäämine ilma kvalifikatsioonita viitab oskuste mittevastavusele tööturule, seda ei lahenda üksnes hüvitisega.

ETTEPANEK

Seada korduvatele hüvitise saajatele, kellel puudub erialane kvalifikatsioon, täienduskoolitus hüvitise eeltingimuseks ning pakkuda rohkem koolitusi Töötukassa ja tööandjate koostöös. ■

30%

**võrra vähem punkte saavad riigieksamil need,
kes valisid kitsa ehk lihtsama matemaatika,
võrreldes laia matemaatika sooritanutega.**

Allikas: haridus- ja noorteamet

VISIOON:

**Eesti majandusmudel toimib kahaneva rahvas-
tiku tingimustes – tööturule on kaasatud rohkem
inimesi, tööõigus käib aja ja tööturu muutumi-
sega kaasas ning vajalik välistööjõud on hästi
lõimitud.**

AIN KÄPP

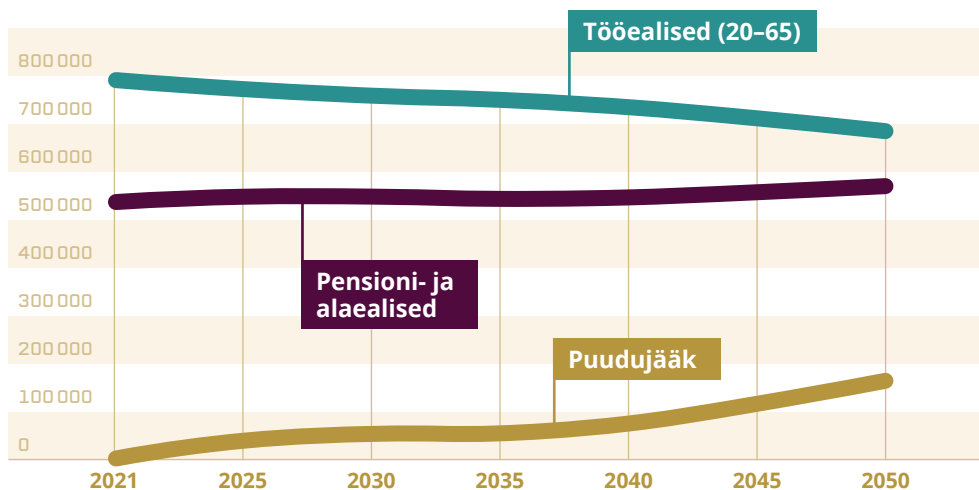
Eesti Tööandjate Keskliidu
tööturu töörühma juht

IV TÖÖTURG

Töötajaid jääb iga aastaga vähemaks

Demograafias nähtub, et tööealiste inimeste puudujääk 2021. aasta ülalpeetavuse määra säilitamiseks on ca 6000 inimest aastas

Allikas: Eurostati demograafiline prognoos 2021

AIN KÄPP

Eesti Tööandjate Keskliidu
tööturu töörühma juht

Eesti Hotellide ja
Restoranide Liidu juhatuse liige

„Eesti majanduse kasvuks peame
tooma tööturule rohkem inimesi,
muutma tööelu paindlikumaks ja
kaasama vajalikke talente.“

TÖÖTAJATE PUUDUST LAHENDAB PAINDLIKKUS JA NUTIKUS

Eesti tööturгу iseloomustab süvenev vajalike oskustega töötajate puudus, sest elanikkond vananeb ja tööealine elanikkond väheneb ning kõik tööealised inimesed ei ole aktiivsed tervislikel, oskustega seotud või elukohast tingitud põhjustel. Välistöötajate laialdasemat värbamist on takistanud ranged rändereeglid.

VISIOON

Eesti majandusmudel toimib kahaneva rahvastiku tingimustes – tööturule on kaasatud rohkem inimesi, tööõigus käib aja ja tööturu muutumisega kaasas ning vajalik välistööjõud on hästi lõimitud.

Kaasata rohkem inimesi tööturule

Hõivet saab kasvatada, kaasates rohkem noori, vanemaealisi ja vähenenud töövõimega inimesi – igaüks neist vajab erinevaid tugimeetmeid ja paindlikkust.

ETTEPANEK

Lihtsustada noorte tööturule sisenemist, mis eeldab praktikavõimaluste arendamist, karjääri- nõustamise tugevdamist ning paindlike töövormide soodustamist. Toetada vanemaealiste paindlikku tööelu ning luua tõhusamad meetmed vähenenud töövõimega inimeste tööle asumiseks ja tööturul püsimiseks.

Nüüdisajastada tööõigus paindlike töövormide jaoks

Töölepingu regulatsioon on kinni vanas mudelis, mis eeldab kindlat asukohta ja tööaega, ega toeta näiteks hübriidtööd. Paindlike töösuhetega saab Eesti olla atraktiivne investeringute sihtriik.

ETTEPANEK

Kehtestada selge regulatsioon hübriidtööle, mis tunnistab tööandja ja töötaja jagatud vastutust, ning lubada paindlikumaid tähtajalisi töölepinguid.

Rakendada kontrollitud töörännet ja talendipoliitikat

Haridussüsteem ei kata lähiaastatel kogu oskustööjõu vajadust. Välis-
tööjõudu tuleb näha majandusele ja riigile strateegilise võimaluse, mitte
ajutise lahendusena.

ETTEPANEK

Kujundada sihipärane välistööjõu- ja talendi-
poliitika, mis toetab spetsialistide Eestisse tule-
kut, siia jäämist ja lõimumist.

Arendada praktikasüsteemi

Praegune regulatsioon käsitleb praktikat tavalise töösuhtena, kuigi selle
eesmärk on õppimine. See raskendab praktikantide kaasamist ja noorte
liikumist õpingutest tööellu.

ETTEPANEK

Eristada praktika tavapärasest töösuhtest ning
kujundada selle korraldus õppimise eesmär-
gist lähtuvalt, pakkudes samal ajal tööandjatele selgeid stiimuleid
praktikantide kaasamiseks. ■

2100

**tippspetsialisti ja oskustöötajat jääb
OSKA andmetel tööturul igal aastal puudu, kelle vajadust
Eesti tasemehariduse lõpetajad ei suuda katta.
Vajadus välistöötajate järele kasvab.**

Allikas: OSKA

VISION:

Eesti tervishoid annab sama raha eest parema tulemuse – tervisekulude kasv on ühiskonnale jõukohane, raha järgneb patsiendile ja tulemusele, ennetus on igapäevane ja andmed liiguvad turvaliselt. Terved inimesed püsivad kauem tööturul aktiivsena.

MARJA-LIISA ALOP

Eesti Tööandjate Keskliidu
tervise töörühma juht

TERVISHOID

TERVE INIMENE ON TERVE ÜHISKONNA JA MAJANDUSE ALUS

Eesti tervishoiukulud on viimase seitsme aasta jooksul kahekordistunud, kuid tervena elatud aastate arvult oleme Euroopas viimaste seas. Vana-
nevas ja väheneva tööealise elanikkonnaga ühiskonnas on eluliselt tähtis
hoida head füüsilist ja vaimset tervist ehk säilitada töövõimet ja piken-
dada tervena elatud aastate hulka.

VISIOON

Eesti tervishoid annab sama raha eest
parema tulemuse – tervisekulude kasv on
ühiskonnale jõukohane, raha järgneb patsiendile ja tulemu-
sele, ennetus on igapäevane ja andmed liiguvad turvaliselt.
Terved inimesed püsivad kauem tööturul aktiivsena.

A portrait of Marja-Liisa Alop, a woman with blonde hair pulled back, wearing a light-colored blouse and large hoop earrings. She is smiling slightly. The background is a soft blue gradient.

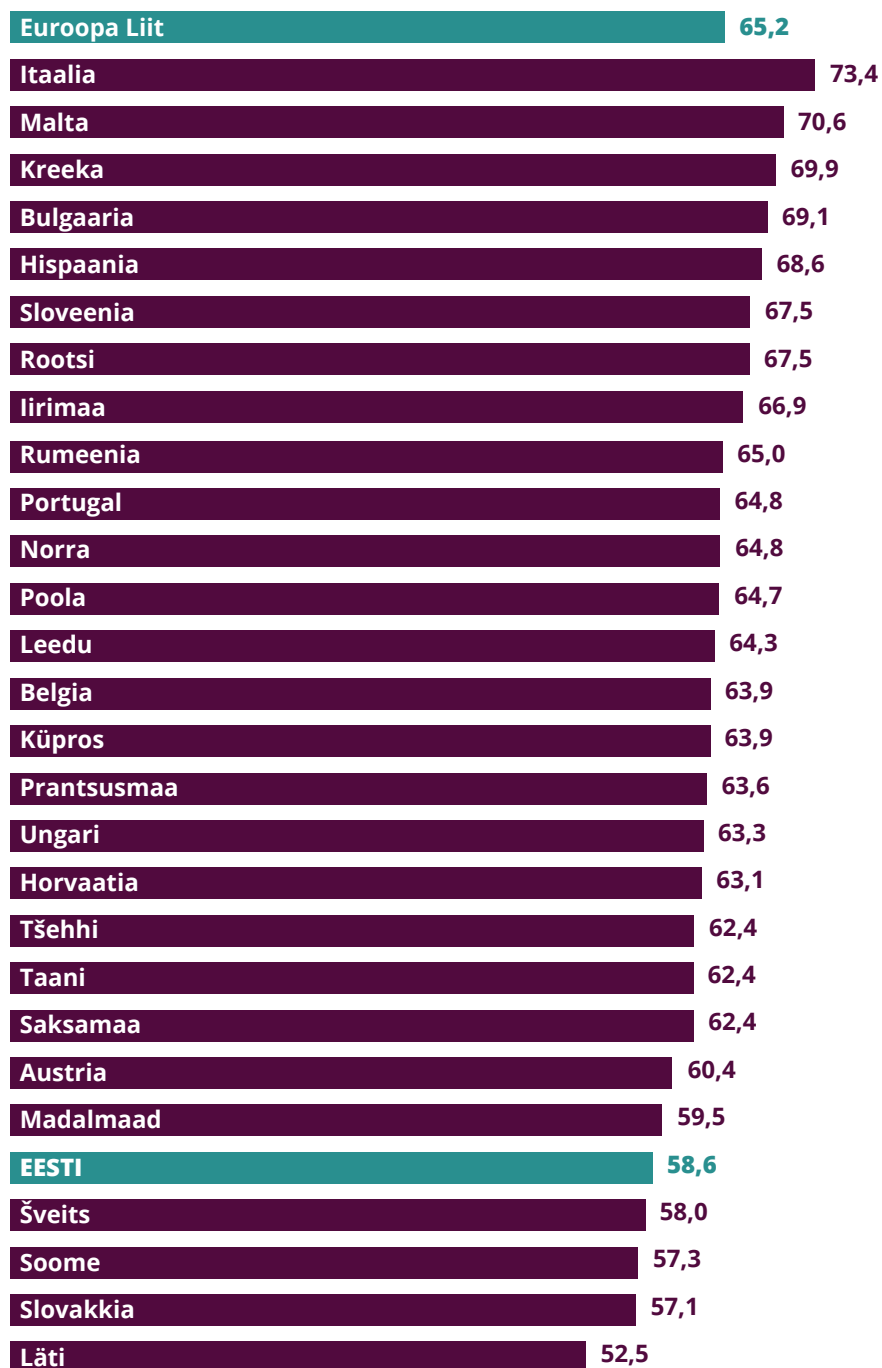
MARJA-LIISA ALOP

Eesti Tööandjate Keskliidu
tervise töörühma juht
Meliva AS juhatuse esimees

„Eluliselt tähtis on säilitada töövõimet ja
pikendada tervena elatud aastate hulka.“

Hoolimata kiiresti kasvanud tervisekuludest on Eestis tervena elatud aastate arv Euroopa väiksemate hulgas.

Tervena elada jäänud aastad sünnil

Allikas: Eurostat 2024

RAHASTUS

Viia rahastamine üle tulemuspõhisele mudelile

Praegu rahastatakse tervishoidu peamiselt teenuspõhiselt, mis soodustab rohkem toiminguid (nt analüüsid, protseduurid, haiglapäevad), mitte paremat ravitulemust. Tulemuse eest maksmine (nt kroonilise haige stabiilne seisund, mitte visiitide arv) annab sama rahaga rohkem tervena elatud aastaid – see on efektiivsuse kasv ilma maksutõusuta.

ETTEPANEK

Rahastada tervishoidu lisaks tehtud protseduuridele ka mõõdetavate tulemuste järgi. Suunata raviraha sinna, kus see annab enim tervena elatud aastaid.

Kehtestada omandivormist sõltumatu tervishoiuteenuste hankimine

Tervishoiusüsteemi piisavat valmisolekut ja üle-eestilist katvust (näiteks erakorraline meditsiin, sünnitusabi, intensiivravi) tuleb rahastada nagu riiklikku reservi sõltumata kasutusest. Ülejäänud teenustes peab raha järgnema patsiendile kas riigihai glasse, kohaliku omavalitsuse hai glasse või eraarstikeskusesse. See loob konkurentsi kvaliteedi nimel.

ETTEPANEK

Terviseraha peab liikuma patsiendi valiku, mitte hai gla omandivormi järgi.

Tagada Tervisekassa range eelarvedistsipliin

Tervisekassale on poliitiliste otsustega lisatud uusi kohustusi püsivat rahastust tagamata, mistõttu raha võetakse mujalt või järjekorrad kasvavad. Sotsiaalmaksust kogutav ravikindlustuse osa (13%) on mõeldud raviks, mitte sotsiaalkulude katmiseks.

ETTEPANEK

Uusi kohustusi ei tohi Tervisekassale panna püsiva rahastusallikata.

Suurendada tööandjate terviseinvesteeringute maksuvabastust

Tööandjate suurem panus toob valdkonda lisaraha, vähendab haigestumist ja hoiab inimesed tööturul aktiivsena.

ETTEPANEK

Kaotada tööandjate maksuvaba tervisekulu piirmäär (praegu 400 eurot aastas töötaja kohta) ja laiendada maksuvabastust kõigile tervishoiuteenuste nimekirja teenustele.

KASUTAMATA VÕIMALUSED

Reformida perearstisüsteem ja kaotada omandipiirangud

Perearstiabi osutav äriühing tohib praegu kuuluda vaid seal töötavale perearstile. Perearst on aga arst, mitte ettevõtja, kuid peab ise haldama ruume, seadmeid ja personali. Piirangu kaotamine lubab esmatasandisse investeerida, tuues parema tehnoloogia ja teenused sinna, kus perearste napib.

ETTEPANEK

Kaotada perearstide omandipiirang ja tuua esmatasandisse investeeringud.

Kasutada töötervishoidu ennetuseks ja varaseks sekkumiseks

Kohustusliku töötervishoiu kaudu investeerivad tööandjad töötajate tervisesse ligi 30 miljonit eurot aastas ja 20–30%-l tervisekontrollidest avastatakse edasist ravi vajavaid probleeme, kuid raviteekond jääb sageli katki, sest edasine sõltub inimese enda algatusest.

ETTEPANEK

Luua töötervishoiuarstile võimekus teha vajalikud uuringud kohapeal ja suunata patsient vajadusel otse eriarsti juurde, ilma perearsti vaheastmeta. Nii püsib raviteekond terviklik ja fookus nihkub ennetusele ning varasele sekkumisele.

Leevendada tervishoiutöötajate puudust rollide ümberjagamise ja tehnoloogia abiga

Arste on piiratud hulgal ja nende aeg on kallis, samal ajal kui õed, ämmaemandad ja proviisorid suudaksid iseseisvalt rohkem teha. Kui apteeker saaks näiteks pikendada retsepte või anda esmast nõu, jõuaks esmatasandi abi kaugemale uusi ressursse kaasamata. Samuti võimaldab tehnoloogia jälgida rohkem patsiente: vereproov kodulähedases punktis, järelkontroll videoga, kaugseire ning tehisaru piltide ja järjekordade haldamisel. See vabastab arsti aja rutiinsest tööst.

ETTEPANEK

Jagada tervishoius rollid ümber nii, et iga spetsialist saaks teha maksimaalselt oma pädevuse piires ning kasutada targalt hübriidteenuseid, kaugseiret ja tehisaru.

Ennetada süsteemselt vaimse tervise probleeme

Vaimse tervise probleemidest tulenev tööaja kaotus kasvab järsult. Töövõime hoidmiseks ja kulude kontrollimiseks saab keskenduda kättesaadavatele lahendustele: eneseabivõimekuse suurendamine (näiteks tõenduspõhised äpid ja tehisaru lahendused ning veebikursused), kogukonnapõhised teenused (nõustamine, tugigrupid) ning tervishoiuteenuste killustatuse vähendamine, et inimesed oskaksid end ise aidata ega peaks pöörduma kallite ning pikkade järjekordadega psühhiaatrite ja psühholoogide poole.

ETTEPANEK

Viia vaimse tervise tugi inimesele lähemale ning tugevdada eneseabivõimet tõenduspõhiste lahendustega, et iga inimene oskaks end ise aidata ja teaks, millal pöörduda spetsialisti poole.

Muuta ennetus süsteemseks ja mugavaks

Ennetus, mis aitaks vältida terviseprobleemide tekkimist või süvenemist ning säästa kallimat ravi kasutamata, on praegu juhuslik. Ennetavad toimingud tuleb integreerida igasse kontakti apteegis, perearsti juures ja töötervishoius, ilma et see nõuaks inimeselt eraldi pingutust.

ETTEPANEK

Integreerida ennetus tervisesüsteemi igasse kontakti.

Rakendada haiglavõrgu juhtimisel konkurentsipõhist mudelit

Tänapäevane tervishoid vajab üha vähem suuri statsionaarseid haiglaid (varem nädalast haiglas viibimist nõudnud protseduurid tehakse nüüd päevakirurgiana), mistõttu suured hooned muutuvad osaliselt üledimensioneerituks. Haiglavõrgu investeeringuid tehakse tihti Euroopa Liidu rahaga ja seetõttu on surve ehitatud haigla patsiente täis hoida, isegi kui see pole mõistlik.

ETTEPANEK

Haiglavõrgu juhtimine peab põhinema konkurentsil, tõhususel ja ravivajadusel.

DIGIPÖÖRE JA ANDMETE KASUTAMINE

Ühtlustada tervise infosüsteemid ja avada andmed teadusele

Kõik teenuseosutajad ei edasta andmeid – diagnoose, ravimeid, uurin-
gute tulemusi või eelnevat ravi – ja seetõttu puudub tervikpilt rahvatervise
ja ennetuse kohta. Lisaks kogutakse Eestis hulgaliselt terviseandmeid,
kuid neid ei kasutata teaduseks, innovatsiooniks ning ettevõtluseks.

ETTEPANEK

Muuta andmete edastamine tegevusloa eeldu-
seks, et ravipädev spetsialist näeks tervikpilti.

Avada isikustamata terviseandmed teadusele ja innovatsioonile
selgete reeglitega. ■

4,4
miljardit eurot

**läks 2025. aastal maksma tervise tõttu
töölt eemal oldud päevad riigile
ja majandusele.**

Allikas: Tervisekassa, Tööandjate Keskliidu arvutused

VISIOON:

Eesti suudab toota ühiskonna toimimiseks hädavajaliku kohapeal, väärindab oma ressursse suurema lisandväärtusega toodeteks ja on valmis kriisideks ning kliimamuutustega toimetulekuks. Kliimaeesmärkide saavutamine ja keskkonnakaitse toimub ettevõtete ja riigi koostöös, tagamaks mõistlike ning toimivate meetmete rakendamise. Panustades oma riigi julgeolekusse, jõuab kaitsekulude kasv võimalikult suures osas ka Eesti majandusse.

KAI REALO

Eesti Tööandjate Keskliidu
kestliku ettevõtluse töörühma juht

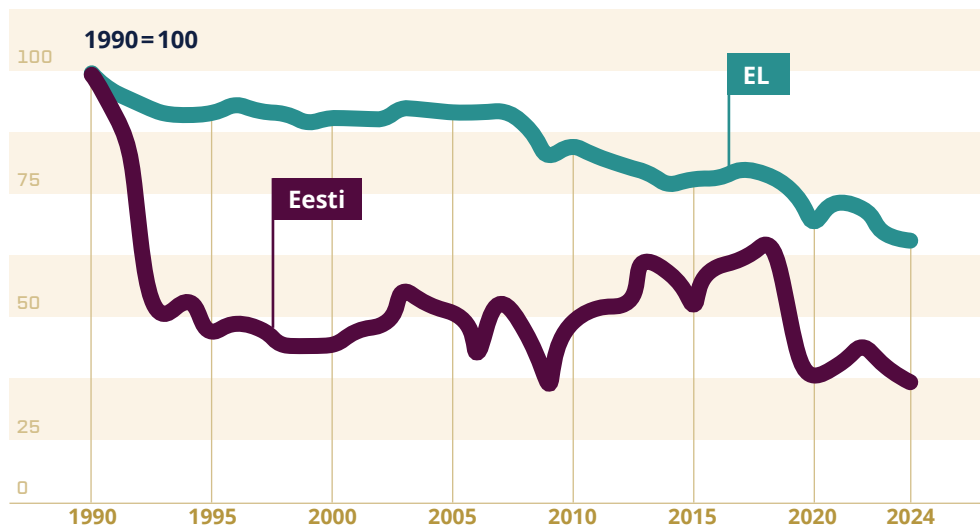
VI

TULEVIKUKINDEL MAJANDUS

Eesti on kliimaeesmärkide täitmisel teistest EL-i riikidest ees

EL-i ja Eesti kasvuhoonegaaside netoheide võrreldes 1990. aastaga

Allikas: Eurostat

KAI REALO

Eesti Tööandjate Keskliidu
kestliku ettevõtluse töörühma juht
Ragn-Sells AS juhatuse esimees

„Ebakindlas maailmas on oluline tagada Eesti riigi, ühiskonna ja majanduse tulevikukindlus – meie inimeste ja ettevõtete toimetulek ning hakkamasaamine.”

TULEVIKUKINDEL MAJANDUS TAGAB EESTI RIIGI KESTMISE

Ebakindlas maailmas on oluline tagada Eesti riigi, ühiskonna ja majanduse tulevikukindlus – meie inimeste ja ettevõtete toimetulek ning hakkamasaamine. Püsimiseks ei piisa aga vaid sellest, et meid ümbritsev looduskeskkond säilib – ühiskonna toimimiseks peab nii majanduslik kui ka sotsiaalmajanduslik süsteem suutma edasi toimida.

Tulevikukindla majanduse eelduseks on strateegiliselt oluliste valdkondade valmisolek ka kliimamuutustega kohaneda. Selleks tuleb määratleda enim mõjutatud valdkonnad ning kujundada neile pikaajalised kohanemisplaanid, mis toetavad ettevõtete, majanduse ja riigi toimepidevust.

Julgeolek majanduse vaatest tähendab võimet toota ühiskonna toimimiseks vajalikku Eesti riigis kohapeal. Selleks tuleb väärindada nii kohalikke loodusvarasid kui ka võtta ressursina kasutusele materjalid, mis on tootmistsükli juba korra läbinud, ning suunata need korduvalt ringlusesse.

VISION

Eesti suudab toota ühiskonna toimimiseks hädavajaliku kohapeal, väärindab oma ressursse suurema lisandväärtusega toodeteks ja on valmis kriisideks ning kliimamuutustega toimetulekuks. Kliimaeesmärkide saavutamise ja keskkonnakaitse toimub ettevõtete ja riigi koostöös, tagamaks mõistlike ning toimivate meetmete rakendamise. Panustades oma riigi julgeolekusse, jõuab kaitsekulude kasv võimalikult suures osas ka Eesti majandusse.

LAIAPINDNE KAITSEVÕIME

Tuua kaitsekulud Eesti majandusse

Eesti võidab kaitsekuludest rohkem, kui ka kohalikud ettevõtted saavad sellesse panustada. See ei puuduta üksnes kaitsetööstusettevõtteid, vaid ka ehitust, tootlust, elektroonikatööstust ja IKT-valdkonda. Meie eesmärk peab olema laiapindne riigikaitse.

ETTEPANEK

Selgitada välja Eesti ettevõtete võimekus kaitsetööstust toetada ning kaasata ettevõtted varakult riigikaitse võimete planeerimisse, hangete nõuete kujundamisse ja läbi hangete lokaliseerimise nõudesse. Näiteks: kui riik ostab välisfirmalt kaitsevarustust ja tehing on 10 miljonit eurot või rohkem, peab välismaine tarnija tagama, et 25% sellest summast jääks Eestisse (nt alltöövõtuna, koostööna vms).

KOHALIKE RESSURSSIDE VÄÄRINDAMINE

Käsitleda kohalikke ressursse strateegiliselt olulistena

Maa, mets, turvas, maavarad ja toidutootmise võimekus on Eesti majanduse, varustuskindluse ja regionaalse arengu alus. Riigi poliitika peab toetama nende ressursside kestlikku kasutamist ja kohapealset väärindamist suurema lisandväärtusega toodeteks.

ETTEPANEK

Määratleda kohalikke ressursse väärindavad sektorid strateegiliselt olulistena, suurendada kohapealset väärindamist ja ekspordivõimekust ning koostada riiklik maakasutuse potentsiaali hinnang, et teha ressursikasutuse ja looduskaitse eesmärkide vahel teadlikke ja tasakaalustatud otsuseid.

Väärindada kohalikke loodusvarasid

Taastuvate loodusvarade kasutamine on riigi toimepidevuse alus. Ühiskonnana tuleb kokku leppida, kui suurt osa Eesti loodusvaradest väärindatakse ja kui palju jätame majanduslikust kasutusest kõrvale.

ETTEPANEK

Lihtsustada ja toetada bioressursside väärindamist ning soodustada väärtusahelapõhiste tööstusklasterite teket; loodusvarasid väärindavates valdkondades piirangute rakendamisel mitte kehtestada karmimaid nõudeid kui EL-is kokkulepitud miinimum.

Toetada ringmajandust ja ressursisäästlikkust

Ressursitõhusad lahendused vähendavad jäätmeid ning suurendavad efektiivsust, kuid eeldavad investeeringuid. Mastaabiefektiks peavad ringmajanduseks vajalikud tootmissisendid ning ümbertöötlemiseks mõeldud ressursid olema vabal turul kättesaadavad.

ETTEPANEK

Toetada ettevõtete ringmajanduslikke tööstusinvesteeringuid ning suurendada omavalitsuste motivatsiooni panustada ringmajanduse toimimisse, seades olmejäätmete kõrval ringluseesmärgid ka teistele kogutavatele jäätmetele (nt reoveemuda jms).

Lähtuda kliimaeesmärkide seadmisel jõukohasusest ühiskonnale ja riigile

Eesti on olnud kliimaeesmärkide täitmisel tubli ning oleme seeläbi suutnud säilitada looduskeskkonna, mis paljudes arenenud riikides on juba kadunud. Edasiseks arenguks on oluline avaliku ja erasektori koostöö puhtamate tehnoloogiate väljatöötamisel ja kasutuselevõtul.

ETTEPANEK

Toetada puhtamate tehnoloogiate kasutust ja arengut muuhulgas riigihangete abil, seades ka avalikule sektorile eesmärgi olla ressursitõhusam ja kestlikum. Uute kliimaeesmärkide seadmisel lähtume teaduspõhisusest ja põhimõtetest, mis tagavad Eesti majanduse konkurentsivõime, ettevõtete investimisvõimekuse ning võtavad arvesse nii strateegiliselt oluliste valdkondade kui ka tehnoloogia arenguküpsuse.

Saavutada toimiv koostöö ettevõtete ning Keskkonnaameti ja kliimaministeeriumi vahel

Keskkonnaloa ja nende menetlemine on ettevõtete argipäeva osa, kuid praegu koormab see protsess ettevõtjaid liigse bürokraatia, ebaselgete nõuete ja ebaühtlase järelevalvega. Riigi roll keskkonnahoius on oluline, kuid mõistlikud lahendused sünnivad vaid ettevõtete ja ametnike koostöös. Nii saavad ettevõtted oma tegevusega mõistlikult jätkata.

ETTEPANEK

Keskkonnalanõuete seadmisel ja järelevalve tegemisel lähtuda Eesti ning EL seadusandlusest ning mitte kehtestada neist karmimaid nõudeid ja tingimusi. Lihtsustada oluliselt keskkonnalubade menetlemise protsessi ning seada ametnikele selged ja üheselt mõistetavad reeglid ettevõtetele valdkonnapõhiselt tingimuste ja nõudmiste seadmisel.

KRIISIVALMIDUS

Hinnata kohalik tööstus ja tootmine strateegiliselt oluliseks

Eesti peab suutma tagada, et kriitilised toorained ning riigi toimimiseks vajalik toodang ja teenused – sh toit, ehitus, transport, energia ja tööstuslikud tarneahelad – oleksid kättesaadavad ka kriisiolukordades. Selleks peavad kohalik tööstus ja tootmine olema konkurentsivõimelised, innovatsioonile avatud ja ekspordile suunatud.

ETTEPANEK

Käsitleda kohalikku tööstust ja tootmist riiklikult strateegiliselt olulise valdkonnana, kasvatada töötleva tööstuse innovatsiooni- ja ekspordivõimekust ning säilitada kohaliku tooraine tekkimise ja kohapealse väärimise võimekus.

Lua elutähtsa teenuse osutajatele (ETO) selged nõuded ja jõukohane rahastus

Riigi kehtestatud nõuded elutähtsa teenuse osutajatele on sageli üldsõnalised ning ka ebarealistlikud, eeldades investeeringuid miljonites eurodes ilma selleks eraldatud rahalise katteta.

ETTEPANEK

Määratleda selgelt elutähtsa teenuse osutajad, nende rollid ning leppida valdkonnapõhiselt kokku rahaliselt realistlikud nõuded koos rakendusjuhiste ja tegevuskavadega. Eesti riigi toimetuleku seisukohalt olulistes valdkondades leida ka rahastus kriisivalmiduse suurendamiseks. ■

VISIOON:

Eesti teadus- ja arendustegevus jõuab majandusse ning majanduse tootlikkus liigub soovitud eesmärgi suunas – saavutada 2035. aastaks 110% EL-i keskmisest. Eesti murrab välisturgudel läbi kui tööstuse ja suure lisandväärtusega toodete pakkuja ning eksport ei sõltu enam vähesest sihtriikidest.

IVO SUURSOO

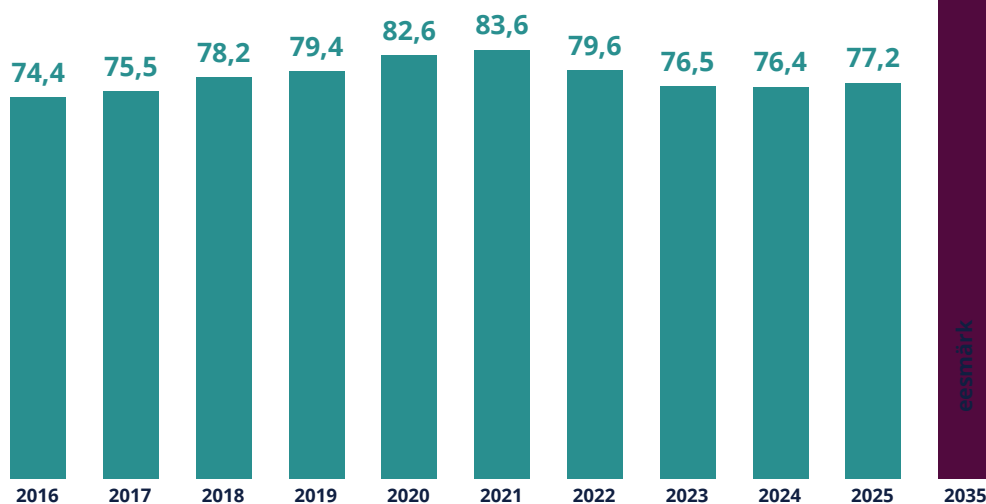
Eesti Tööandjate Keskliidu
Innovatsiooni Käivituskoja juht

VII

INNOVATSIOON

Eesti tööjõutootlikkus võrreldes Euroopa keskmisega ja riiklike arengukavade eesmärgiga, %

Allikas: Statistikaamet

IVO SUURSOO

Eesti Tööandjate Keskliidu
Innovatsiooni Käivituskaja juht
OIXIO Group OÜ juhatuse esimees

„Eesti tootlikkuse ja konkurentsivõime kasv vajab innovatsiooni-, ekspordi- ja tehnoloogiaühpet.“

INNOVATSIOONI-, EKSPORDI- JA TEHNOLOOGIAHÜPE

Eesti tootlikkuse ja konkurentsivõime kasv vajab kolme hüpet: kiiremat tehnoloogia rakendamist ettevõtetes, fookuseeritud ja ambitsioonika eesmärgiga teadus- ja arendustegevuse (T&A) investeeringuid ning suure lisandväärtusega ekspordimahu kasvu ja uusi eksporditurge.

VISIOON

Eesti teadus- ja arendustegevus jõuab majandusse ning majanduse tootlikkus liigub soovitud eesmärgi suunas – saavutada 2035. aastaks 110% EL-i keskmisest. Eesti murrab välisturgudel läbi kui tööstuse ja suure lisandväärtusega toodete pakkuja ning eksport ei sõltu enam vähestest sihtriikidest.

TEADUS- JA ARENDUSTEGEVUSE HÜPE

Toetada erasektori T&A investeeringute kasvu ja jõudmist innovatsiooniks

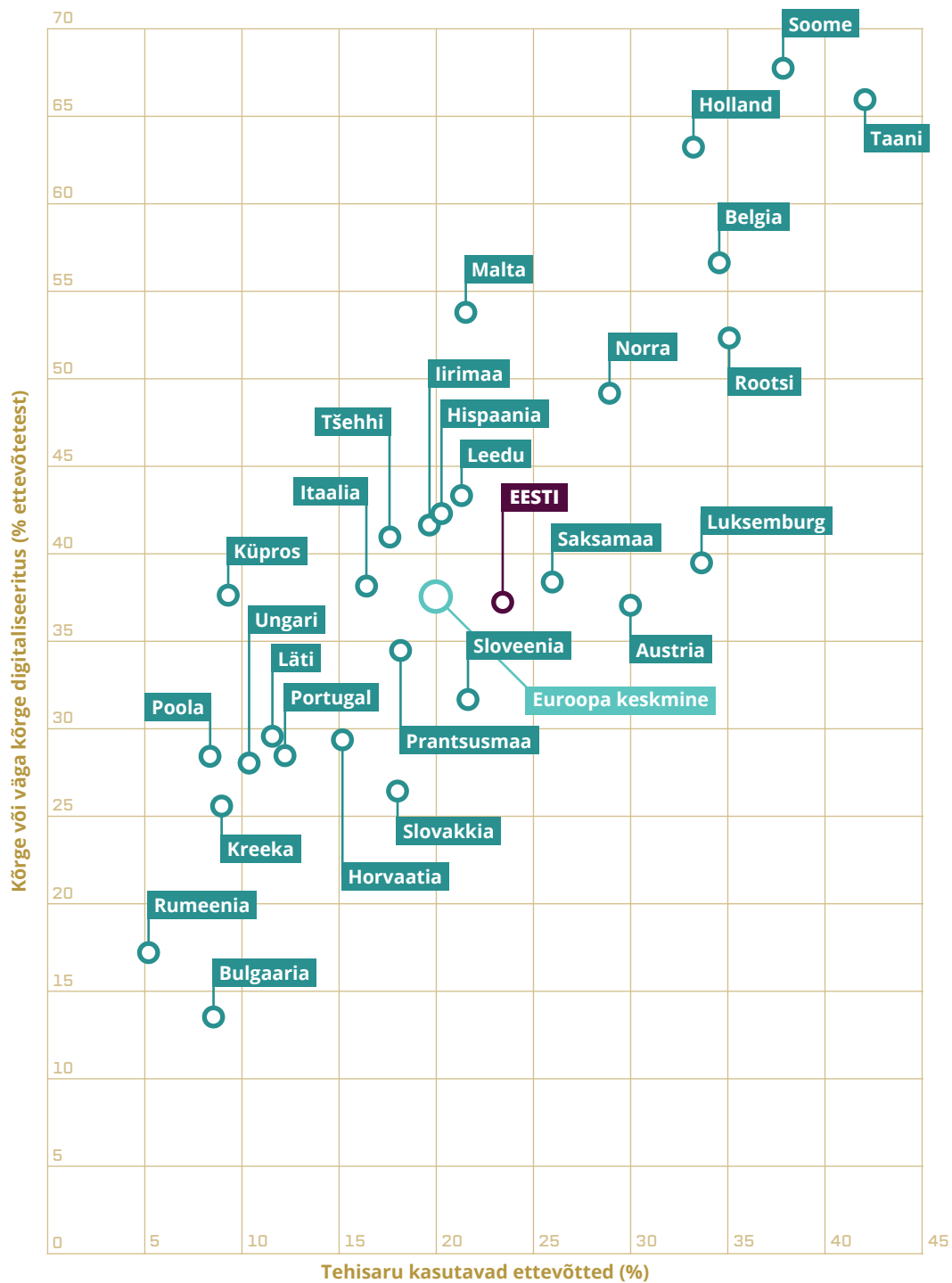
Innovatsioonihüppeks peavad erasektori teadus- ja arendusinvesteeringud (T&A) kasvama ambitsioonikamaks ehk praeguselt ligi 1%-lt 3%-le SKP-st. End on tõestanud rakendusuringute programm (RUP), mille kaudu riik kaasrahastab ettevõtete tootearendust. Oluline on toetada ka T&A asutuste initsiatiive luua eraraha kaasavaid sihtkapitale jms фонде, mis soodustavad ülikoolide kolmanda missiooni täitmist.

ETTEPANEK

Jätkata ja laiendada rakendusuringute programmi, kahekordistades selle eelarve, ning hoida avaliku sektori T&A rahastus vähemalt 1% SKP-st tõhusa sihitamisega. RUP-i edukuse üks mõõdik on innovatsiooni turule jõudmine.

Tehnoloogia kasutamises on Eesti usin,
kuid digiliidritest jääme veel maha

Tehisaruv kasutavad ettevõtted ja ettevõtete digitaliseeritus

Allikas: Eurostat

Muuta teadus- ja arendustegevus ise ekspordiartiklik

Teadus-arendustegevus (T&A) võib ise olla suure lisandväärtusega ekspordiartikkel. Tehnoloogiaettevõtete meeskonnad töötavad Eestis ilma kapitalimahukate tootmisüksusteta.

ETTEPANEK

Leppida kokku T&A-põhiste eksportijatega eraldi eesmärgid ning tuua rahvusvahelised tehnoloogiaettevõtted ja talendid Eestisse sihitud meetmetega (maksu-erisused, lihtsam loaprotsess, turvalise digiriigi kuvand).

TEHNOLOOGIA RAKENDAMISE HÜPE

Juhtida riiklikke innovatsiooni toetavaid organisatsioone tervikliku ökosüsteemina

Mitu riigi institutsiooni – näiteks rakendusuuringute keskus (RUK), Eesti teadusagentuur (ETAG), Ettevõtluse ja Innovatsiooni Sihtasutus (EIS) ning tehisintellekti ja robotikakeskus (AIRE), Adapteri ja Eesti.ai võrgustikud toetavad tehnoloogia juurutamist ja innovatsiooni. Samas need tegevused sageli ka kattuvad. Riik saab võtta selgema rolli fookuse hoidmisel uute tehnoloogiate arendamisel ja juurutamisel.

ETTEPANEK

Juhtida riigi innovatsiooniasutusi selgemalt ühise eesmärgi – majanduse nüüdisajastamise ja lisandväärtuse kasvatamise – nimel selgema fookusega koostööl.

EKSPORDIHÜPE JA EESTI BRÄNDI LÄBIMURRE

Vähendada ekspordi riske ja sõltuvust vähestest sihtturgudest

Eksport moodustab üle 80% SKP-st, kuid sõltub tugevalt kolmest-neljast sihtriigist, peamiselt Skandinaaviast, ja see teeb meid haavatavaks. Uutele turgudele sisenemiseks peab strateegia olema andmetel põhinev, paindlik ja muutuvatele oludele kiiresti reageeriv.

ETTEPANEK

Kiirendada rahastusotsuseid, mis aitavad käendada ambitsioonikaid ekspordiprojekte. Tagada riikliku käendusmeetme kättesaadavus, mis katab julgete ekspordiprojektide riske uutel sihtturgudel, ning sihtriikide fookusprogramm (nõustamine, esindatus, messid ja finantseerimine).

Ehitada Eesti bränd üles sektoriteüleselt

Eesti on eriti tuntud IT- ja idufirmade poolest, kuid nutika tööstusriigina oleme sihtturgudel tundmatud.

ETTEPANEK

Suunata riigi fookus Eesti brändi ülesehitamiseks sihtturgudel sektoriteüleselt, mitte ainult IT- või e-residentsuse ekspordis, kasutades ära meie rahvusvahelist digiriigi tuntust. ■

Kuni
24%

**võib ulatuda tootlikkuse kasv ettevõtetes,
kus automatiseerimisega kaasnevad ka
organisatsioonilised uuendused.
Üksnes automatiseerimine kasvatas
tootlikkust 6–9%.**

Allikas: Arenguseire keskus

Oleme plaanides ja tegevustes ambitsioonikad.

Eesti ettevõtetel on küll silmapaistvaid edulugusid, kuid majandust hoiab tagasi keskpärasuse lõks. Sellest aitab välja murda kõrgemale sihtimine ehk innovatsiooni investeerimine ja seeläbi suurema lisandväärtusega toodete-teenuste pakkumine, eksporditurgude valiku ja ulatuse laiendamine, ettevõtte efektiivsuse suurendamine ning koostöö. Ambitsioon on valik.

Juhtimise kvaliteedist sõltub kõik.

Ettevõtte pikaaegne edu ei ole juhuslik tulemus. Juhtidest ja nende oskustest ning tulemustele orienteeritud juhtimiskultuurist sõltub see, kas ettevõtte ja Eesti tervikuna jõuavad majanduse kõrgliigasse. Panustame oma juhtide ja juhtimiskultuuri arendamisse. Arendame ka oma töötajaid, sest selleta ei ole võimalik konkurentsist püsida.

Loome eristuvaid tooteid ja teenuseid.

Arendame eristuva konkurentsieelisega tooteid-teenuseid ettevõtte siseselt, koostöös teadlastega või tehnoloogiateadlikke noori kaasates. Seame igaks aastaks eesmärgi kasvatada suurema lisandväärtusega toodete-teenuste osakaalu käibest. Seda teinud ettevõtete kogemust koondab ja jagab näiteks Tööandjate Keskliidu 2% klubi.

Teeme igal aastal samme ekspordivõime kasvatamiseks.

Seame oma ettevõtte ekspordiambitsiooni koduturust ning lähiriikidest kaugemale, eesmärgiga kasvatada süsteemselt ekspordi mahtu ja viia see oma valdkonna keskmisest kõrgemale. See aitab maandada peamiste eksporditurgude madalseisust tingitud riske meie ettevõtetele.

Leiame rohkem võimalusi koostööks.

Eesti ettevõtted on Euroopa ja maailma mastaabis väikesed. Tihedam koostöö – nii omavahel kui ka klastrites – annab välisturgudele sisene misel jõu, mida üksi suurkontsernidega konkureerimiseks napib.

Kaasame noori ja tegeleme süsteemselt järelkasvuga.

Noortele töövõimaluste ja praktikakohtade pakkumine aitab vähendada noorte tööpuudust ning kasvatada organisatsioonile tulevikutegijaid. Kui teie seda ei tee, teeb seda konkurent, kes väärt töötaja omale napsab. Loomke kontaktid koolidega, tutvustame enda tegevust noortele ja vahetame infot nii praktika- kui ka töövõimaluste kohta.

Oleme avatud välistalentidele.

Oleme organisatsioonides valmis kaasama talente väljastpoolt Eestit – värvates neid nii tööle kui ka pakkudes praktikavõimalusi õpilastele. See annab värskeid ideid ja rahvusvahelist kogemust.

Osaleme aktiivselt majanduselu kujundamises.

Ettevõtjad teavad, mida vajab majandusruum konkurentsivõime kasvatamiseks, ja saavad olla riigile dialoogipartner nende sammude astumiseks. Kaasarääkimiseks pakuvad väärt võimaluse nii valdkondlikud erialaliidud kui ka Eesti Tööandjate Keskliit katusorganisatsioonina, mis aitavad laiendada ka suhtlusvõrgustikku. ■

Hoolitsege oma kalleima vara ehk tervise eest.

Aktiivne tööelu aeg on pikenemas. Kuigi tööandjate rollist tervisesse panustamisel räägitakse üha rohkem ja ootused selle osas on kasvanud ning tööandjad on valmis ka töötajate tervisesse panustama, siis enne kõike vastutab oma füüsilise ja vaimse tervise hoidmise, sealhulgas näiteks tööohutuse nõuete täitmise eest igaüks ise. Õppige end ja oma piire tundma ning vajadusel küsige abi.

Panustage enda väärtuse kasvatamisse.

Eduka karjääri, eneseteostuse ja sissetuleku kindlustavad endale need, kes loovad organisatsioonides oma töö ja tegevusega väärtust. Kuna tööelu on kiires muutumises, siis see eeldab pidevat enda teadmiste ja oskuste täiendamist, uue õppimist ja kohanemist ning tehnoloogia (nagu näiteks tehisintellekt) võimaluste ära kasutamist.

Võtke julgelt vastutust.

Oskuste ja teadmiste kõrval on oluline ära tegemine, sest tulemused ja edu sünnivad tegutsedes. Vastutuse võtmine paistab silma, see arendab iseseisvust, otsustusvõimet, juhtimisoskuseid ja kasvatab soovi ära teha ning uusi eesmärke püstitada.

Olge ettevõtlikud.

Proovige kätt ettevõtluses. See võimaldab teoks teha enda ideed ja viia ellu ambitsioonid ning mõjutada maailma veel laiemalt. Lisaks endale meelepärase töökoha loomisele võimaldab see luua töökohti teistele. ■

LOOME KOOS MAJANDUSKASVU EELDUSED

Eestis on viimasel kümnendil tehtud mitu head plaani, kuid nende elluviimiseks ei ole jätkunud julgust.

Viimase aasta tööandjate koostöö valitsuspartneritega aga näitab, et ka lühikese aja jooksul on võimalik majanduse jaoks suuri asju muuta – bürokraatiat vähendada ning majanduskasvuks eeldusi luua. Ettevõtjaid tasub kuulata, sest igapäevaselt põllul reaalses konkurentsist tegutsedes nad teavad, mida on vaja majanduse arendamiseks teha. Kui majandus areneb ja kasvab, kasvab ka Eesti inimeste heaolu.

Äsja valminud tööandjate manifest toob välja Eesti majanduse kitsaskohad ja annab soovitusi, kuidas kindlustada Eesti koht majanduse kõrgliigas.

Tööandjate Keskliit annab selleks hea platvormi, sest liitu kuulub umbes 2000 ettevõtet, mis annavad tööd enam kui 250 000 Eesti inimesele. Need ettevõtted maksavad enam kui poole Eesti riigi maksutulust ehk kui neil läheb hästi, läheb hästi ka Eestil.

Tule Eesti Tööandjate Keskliidu liikmeks ja löö kaasa parema ettevõtluskeskkonna kujundamisel ning Eesti heaolu kasvatamisel.

Kirjuta mulle hando@employers.ee

**„Ainult edukas, kasvav ja konkurentsivõimelise
majanduskeskkonnaga riik suudab täita
põhiseaduse peamist eesmärki –
tagada Eesti rahvuse, keele
ja kultuuri säilimine.”**

AIN HANSCHMIDT

Eesti Tööandjate Keskliidu president

TÖÖANDJAD